

рту і багато культурності в уряді Д. Кларка. На початку XXI ст. у федеральному уряді було два міністри українського походження – Джім Зеленчук (міністр фінансів) та Рон Осика (міністр уряду). В даному контексті неможливо не згадати й Івана Сопінку, обраного в 1988 р. суддею Верховного суду Канади [1, с.139-140].

Найвища посада, яку поки що обіймав українець в Канаді, це посада генерал-губернатора, яку в 1990–1995 рр. займав Рамон (Роман, Рей) Гнатишин (1934 – 2002 рр.), син згаданого вище сенатора Івана Гнатишина. Життєвий шлях Р.Гнатишина суттєво відрізняється від долі українського піонера у канадській "великій політиці" М.Лучковича. По суті, його політична кар'єра є взірцем вдалого поєднання родинного впливу, особистих та професійних якостей, наполегливої праці та прихильності фортуни. Після закінчення у 1956 р. юридичного факультету Саскачеванського університету Р. Гнатишин служив у Королівських повітряних військах і мав юридичну практику у м.Саскатун. В 1974 р. від Прогресивно-консервативної партії він обраний до федерального парламенту Канади, членом якого був до 1988 р. За цей період він обіймав низку урядових посад, у тому числі міністра енергетики, копалинь та ресурсів (1979-1980), міністра юстиції (1986-1988) і навіть Генерального прокурора Канади.

Визнання прийшло до Р. Гнатишина на посаді лідера консервативної більшості парламенту. Ніхто, крім нього, не міг так вправно приборкувати опозицію, в той же час він міг співпрацювати із кожним. 14 грудня 1989 р. за поданням Прем'єр-міністра Канади, консерватора Б. Малруні, Р.Гнатишин був призначений генерал-губернатором Канади, формально другою особою у Канаді після Королеви Британії. Вважається, що саме 24-й генерал-губернатор Канади – Р.Гнатишин – зробив свою посаду популярною та авторитетною у суспільстві [3].

Отже за 120 років перебування у Канаді українська діаспора досягла значних успіхів в інтеграції до її державно-політичної сфери. Звісно, цьому сприяло чимало чинників функціонування канадського суспільства та політичної системи. Саме тут склалися найсприятливіші умови для інтеграції української етнічної групи у всі сфери суспільного життя країни, які дозволили українцям увійти до державних органів представницької та виконавчої влади всіх рівнів – від місцевого самоврядування до провінційних та федерального парламентів.

Також можна виділити специфічні риси інтеграції українців у політичну сферу Канади. По-перше, вклю-

чення українців у політичне життя країни відбувалося паралельно із формуванням української діаспори. По-друге, процес політичної інтеграції українців у Канаді був безперервним, поступальним і одночасно відбувався на всіх рівнях влади – від місцевої до федеральної. По-третє, якщо в першій половині XX ст., українці могли заявити про себе лише як представники канадських політичних сил, то із створенням Конгресу українців Канади українська діаспора отримала можливість на пряму взаємодіяти з найвищою владою Канади та ефективно відстоювати власні інтереси. Поряд з тим, участь представників української діаспори в органах законодавчої та виконавчої влади Канади досі забезпечується через членство у провідних партіях країни – Ліберальній та Прогресивно-консервативній. Головною запорукою успішної інтеграції української діаспори в державно-політичну сферу Канади були і залишаються її чисельність, компактність проживання та згуртованість. Причому саме консолідованість та пріоритет інтересів етнічної групи над власними політичними амбіціями і сьогодні забезпечує високий рівень інтегрованої представників української діаспори у політичну сферу Канади та ефективність їх діяльності.

1. Євтух В., Трошинський В., Попок А. Закордонне українство. Навчальний посібник. – К: ВІК, 2005. – 308 с. 2. Зарубіжні українці / С.Ю Лазебник, Л.О. Лещенко, Ю.І. Макар та ін. – К: "Україна", 1991. – 252 с. 3. Карачко С. Пам'яті Рамона Джона Гнатишина. – Режим доступу: <http://www.bukinfo.com.ua/index.php?mcmd=shownews&lid=1317> 4. Ковальчук О. Українці в Канаді. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?l=EUN&verbvar=Canada&abcvar=14&bcbvar=1> 5. Макар В. Соціально-політична інтеграція українців у полі етнічне суспільство Канади. – Чернівці: Прут, 2006. – 284 с. 6. Макар В. Участь представників укр. етнічної групи в держ.-політ. житті Канади. – Режим доступу: http://www.mau-nau.org.ua/_private/kongresy/kongres6/istoria/kongress6ch2i/makar.htm 7. Марунчак М. Історія українців Канади. – Вінніпег, 1968. – Т.1. 8. Марунчак М.Г. Історія українців Канади. – Вид.2. – Вінніпег, 1991. – Т.2. – 509 с. 9. Сенатор Павло Юзик: вклад у розбудову Канади. – Режим доступу: <http://www.yuzyk.com/contrib-ukr-u.shtml> 10. Стар-Старчевський Михайло // Енциклопедія українознавства. Словникова частина: в 11 т. – Т. 8. – Львів, 2000 – С.30-34. 11. Тищенко Ю.А. Проблеми становлення та реалізації політики мультикультуралізму: досвід Канади // Стратегічні пріоритети. – Ч.3 (8). – 2008. – С.50-72. 12. Шлепаков А.Н. Славянские группы Канады // Национальные проблемы Канады. – М.: Наука, 1972. – 232 с. 13. Яремко Іван // Енциклопедія українознавства. Словникова частина: в 11 т. – Т. 10. – С.3982. 14. About Premier Ed Stelmach. – Режим доступу: <http://www.premier.alberta.ca> 15. MacGregor, J.G. Vilni Zemli (Free Lands): The Ukrainian Settlement of Alberta. – Toronto, 1969. 16. Premier Ed Stelmach: Premier's Team. – Режим доступу: <http://www.premier.alberta.ca> 17. Senator Andrychuck. – Режим доступу: http://www.parlcent.ca/staff/index_e.php

Надійшла до редколегії 18.02.11

М. Хмуляк, асп.

ІРАКСЬКИЙ ЧИННИК НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2005 р. У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті проаналізовано роль іракського чинника на парламентських виборах 2005 р. у Великій Британії, а також його вплив на протистояння між основними політичними силами країни.

The article is analyzed the role of the Iraq factor at the 2005 parliamentary elections in Great Britain and its influence on opposition between the basic political forces of the country.

Спільні американсько-британські військові дії в Іраку мали неабиякий вплив на політичне життя Великої Британії, адже формально незаконне вторгнення коаліційних військ в березні 2003 р. викликало серйозне занепокоєння не тільки в британського населення, але й у світової спільноти цілому. Всупереч всіх перешкод американсько-британські сили, не отримавши відповідної резолюції ООН, безпрецедентно порушивши базові норми міжнародного права, самовільно розпочали інтервенцію в Іраку. Насправді, прикриваючись безпідставними аргументами про начебто наявність в Іраку зброї

масового знищення (далі – ЗМЗ), коаліційні сили мали на меті заволодіти іракською нафтою.

Цілковита підтримка лейбористським урядом Т. Блера політики США в Іраку мала вагомий відбиток на внутрішнє життя Великої Британії. У даному випадку показовими є парламентські вибори 2005 р., котрі стали яскравим прикладом розколу не тільки серед британських політиків, але й серед британського суспільства.

Взагалі характерною ознакою політики лейбористського уряду Т. Блера після подій вересня 2001 р. стала концентрація не на внутрішніх проблемах країни, а на зовнішньополітичній активності, причому акцент був

зроблений саме на спільній американсько-британській лінії в Іраку. Британський прем'єр всіляко намагався підтримувати політику американського президента Дж. Буша в Іраку, вкотре підтверджуючи пріоритетність "особливих відносин" Великої Британії та США.

Вплив іракської війни на британську політику був досить значним. Другий термін прем'єрства Т. Блера пройшов під знаком іракської теми. Протягом даного періоду відбулася маса скандалів, пов'язаних з американсько-британською політикою в Іраку. Серед них найбільшого розголосу набули скандали навколо наявності в Іраку ЗМЗ, розвідувального дос'є тощо. Як згодом виянилось, ЗМЗ не було в С. Хусейна. Все це завдало значного удару правлячій лейбористській партії Великої Британії, яка запевняла громадськість у необхідності боротьби з режимом С. Хусейна, який буцімто володів ЗМЗ.

Парламентські вибори, що відбулися в травні 2005 р. у Великій Британії, були надзвичайно важливими для правлячого лейбористського уряду Т. Блера, авторитет якого в країні суттєво зменшився після підтримки США у війні в Іраку. Напередодні виборів вплила на поверхню маса невідомих фактів, які не додавали плюсів уряду Т. Блера.

Хоча в українській історіографії висвітлення політики лейбористського уряду Т. Блера знайшло певне місце, проте і досі недостатньо дослідженою залишається роль іракського фактору на парламентських виборах 2005 р. у Великій Британії. У працях Крушинського В. Ю., Пик С. М., Яковенко Н. Л. вчені торкаються цієї проблеми лише в контексті загальної історії Великої Британії [9, 14, 19]. Багатшою у цьому плані є підстави вважати російську історіографію, яка представлена працями Брагіна М., Громько А. А., Мирського Т., Маначинського А. [1, 6, 11, 13]. Проте, слід зауважити, що російські вчені акцентують основну увагу саме на іракській війні, не зосереджуючись спеціально на виборах 2005 р. у Великій Британії та на визначальному впливові іракської війни на них. Саме це питання авторка ставить за мету проаналізувати у статті.

Після оприлюднення широкому колу британського суспільства таємних доповідей, що компроментували уряд, англійська громадськість неоднозначно сприймала зовнішню політику уряду Т. Блера. Тому вибори були досить напруженими і складними, так як репутація лейбористів різко погіршилась.

Напочатку квітня 2005 р. всі британські газети приділяли значну увагу офіційному початку передвиборчої кампанії. Згідно опитування громадської думки, проведеного по замовленню газети "Дейлі телеграф", лейбористи і консерватори отримували приблизно по 36 % голосів населення. Сама ж війна в Іраку названа в газеті найслабкішим пунктом у програмі Т. Блера [22]. У британській пресі неодноразово мусувалась думка про те, що Т. Блер заслуговував поразки на виборах 2005 р. через політику, яку його уряд проводили відносно Іраку [4].

15 квітня 2005 р. під час виборчої кампанії спалахнув відвертий скандал навколо правлячого уряду Великої Британії. Як заявив тодішній генеральний секретар ООН К. Аннан, в справі, яка розгорнулася навколо іракської програми "Нафта в обмін на продовольство", частково винні США та Велика Британія. Троє підозрюваних, серед яких фігурувало прізвище британського громадянина Дж. Ірвінга були звинувачені у наданні хабара режиму С. Хусейна.

"Основна частина грошей, яку отримав Саддам, з'явилась за рахунок контрабанди нафти поза рамками "Нафти в обмін на продовольство", і за всім цим слідували Америка і Британія", – заявив К. Аннан [5]. За словами генсека ООН, у Вашингтоні і Лондоні ігнорували факти

нелегальної торгівлі іракською нафтою в обхід ООН-івських санкцій, хоча саме на них був покладений нагляд за дотриманням санкцій. Така різка критика з боку генсека ООН, на наш погляд, не додавала авторитету діючому уряду напередодні парламентських виборів.

Міністр закордонних справ Великої Британії Дж. Стро наполягав на тому, що його країна виконала всі покладені на неї обов'язки по нагляду за виконанням санкцій ООН проти Іраку. "Той факт, що вивіз нафти відбувався в основному в Туреччину і Йорданію, відображає географію регіону: Туреччина та Йорданія межують з Іраком", – заявив Дж. Стро [18]. На думку голови британського міністерства закордонних справ, саме на Туреччині та Йорданії лежить відповідальність щодо запобігання перевезення нафти через їх кордони. Представник США в ООН, в свою чергу, заявив, що якщо контрабанда нафтою і мала місце, то у Вашингтоні про це не було відомо.

Тому уряд Т. Блера був змушений виправдовуватись разом з США, намагаючись перекинути відповідальність на Туреччину та Йорданію. Таким чином, Т. Блер ще більше викликав невпевненість та недовіру британської громадськості до правлячого уряду напередодні виборів, до яких залишався всього один місяць.

Безпосередньо напередодні виборів Т. Блер знову потрапив під шквал критики, але цього разу всередині країни, а саме з боку своїх опонентів стосовно іракської кампанії. 24 квітня 2005 р. лідер консерваторів М. Ховард звинуватив Т. Блера в тому, що він спотворював факти, щоб виправдати вторгнення в Ірак. У свою чергу, ліберально-демократична партія – єдина політична сила Великої Британії, яка виступила проти війни в Іраку, – почала вимагати, щоб уряд опублікував офіційне юридичне обґрунтування початку війни. Т. Блер неодноразово запевняв, що він поступив чесно, ознайомивши парламент і британський народ з даними, які були отримані ним від юристів-міжнародників і розвідки [3]. Однак, як бачимо, прем'єр-міністр не зміг дати ґрунтовного пояснення, на яких все ж таки підставах розпочалась війна в Іраку, вкотре виправдовуючи підтримку США.

26 квітня 2005 р. британський прем'єр заявив: "Я, будучи прогресивним політиком, розумію, що єдиний спосіб перемогти тероризм – це проводити прогресивну політику" [8]. З вище наведених слів, прем'єр-міністр чітко дав зрозуміти, якої зовнішньої політики притримуватиметься, якщо виграє треті поспіль вибори.

Опозиційні сили сприйняли дану заяву із занепокоєнням. Намагаючись максимально використати іракський фактор проти лейбористів, лідер консерваторів М. Ховард заявив, що після війни в Іраку Т. Блеру більше не можна довіряти. Консерватори голосували за війну в Іраку, але, на думку М. Ховарда, це не заважає їм висувати претензії по відношенню до Т. Блера – він, запевняли торі, свідомо шукав обставини, щоб домогтись відправлення британських військ в Ірак [16].

28 квітня 2005 р. уряд Великої Британії, не зважаючи на невідомість поширення компроментуючої інформації, змушений був опублікувати доповідь генерального прокурора дворічної давнини, в якій чиновник висловив сумніви щодо законності війни в Іраку за відсутності відповідної резолюції Ради Безпеки ООН [7]. Від уряду досить давно вимагали публікації секретної доповіді, підготовленої до війни в Іраку. І тільки витік уривків доповіді в пресі примусив уряд оприлюднити документ повністю. Уривки з доповіді генерального прокурора лорда Голдсмита про легальність війни були отримані пресою та телебаченням. Після цього, уряд формально був змушений опублікувати всю доповідь, яка викликала бурхливі суперечки в суспільстві та політичних колах.

У зазначеній вище доповіді від 7 березня 2003 р. генеральний прокурор лорд Голдсміт писав прем'єр-міністру, що найбільш безпечним шляхом для початку війни в Іраку є резолюція РБ ООН. "Я продовжую вважати, що найбільш безпечним, з юридичної точки зору, шляхом було б домогтись прийняття ще одної резолюції, яка б дозволяла застосування сили", – писав лорд Голдсміт [7]. Проте у його наступних заявах десятима днями пізніше запевнялось, що потреби у другій резолюції немає.

Конфіденційна доповідь лорда Голдсміта була надана прем'єр-міністру за два тижні до початку воєнних дій. Проте ні громадськість, ні парламент її так і не побачили. 17 березня 2003 р. в парламент була пред'явлена кінцева доповідь Голдсміта, в котрій відсутні сумніви, висловлені ним у першопочатковому документі [20].

У своїй доповіді Голдсміт розглянув юридичні питання. Він визнав, що не впевнений в тому, що вторгнення може бути визнане законним в суді без другої резолюції ООН з цього приводу. Британській владі не вдалось отримати таку резолюцію і вони полишили спроби переконати у своїй правоті всіх членів РБ ООН. Генеральний прокурор подумав і про такий випадок. "Якщо нам не вдасться добитись прийняття другої резолюції, нам терміново прийдеться оцінити обґрунтованість нашої позиції з юридичної точки зору, а також з огляду на обставини, що склались", – радив він [25].

Проте, десять днів по тому лорд Голдсміт консультував з цього приводу парламенту і тональність його заяви тоді кардинально розходилась з положеннями секретної доповіді: "У резолюції 1441 міститься вимога доповідати Раді Безпеки про порушення в Іраку і обговорювати їх, але немає вимог обов'язково приймати подальші рішення з приводу застосування сили" [17].

Лідери опозиції у Великій Британії вимагали від прем'єр-міністра пояснень, яким чином лорд Голдсміт настільки різко змінив свою думку. Представники опозиції заявили, що якби знали про першу доповідь Голдсміта, то голосували б проти початку військових дій. Проте Т. Блер заявив, що кінцевий вердикт генпрокурора полягав у тому, що війна в Іраку законна.

На нашу думку, дана доповідь могла відіграти вирішальну роль у прийнятті Великою Британією рішення щодо війни в Іраку. На основі наведених фактів, можна стверджувати, що правлячі кола країни свідомо не розголошували доповіді з метою отримання схвалення війни з боку консерваторів. Своєчасне оголошення доповіді могло б докорінно змінити політику Великої Британії щодо Іраку, так як тоді консерватори скоріш за все не підтримали б політику втручання, запропоновану лейбористами. Важливо також зауважити, що правлячий уряд увів в оману не тільки британську громадськість, але й політичну еліту країни, зберігши в таємності доповідь Голдсміта. Всі ці події, що виплили на поверхню напередодні виборів, серйозно занепокоїли британське суспільство і мали значний вплив на парламентські вибори 2005 р.

29 квітня 2005 р. Т. Блер у відповідь на масу звинувачень заявив, що він прийняв рішення взяти участь в іракській війні і не буде вибачатись за вчинене. Оприлюднення таємної доповіді генерального прокурора набуло широкого розголосу і було назвичайно вигідним для опозиційних партій перед виборами. Так, М. Ховард заявив, що витік цієї інформації є руйнівним для Т. Блера, так як вона ще раз підтвердила, що прем'єр-міністр обдурав парламент [20].

Як зазначила газета "Гардіан", єдина проблема, що домінує над висвітленням всезагальних виборів 2005 р. – це Ірак. У газеті аналізується 28 квітня 2005 р. (день

оприлюднення доповіді Голдсміта) і підводиться такий висновок: "Лейбористська партія перенесла свій найгірший день у виборчій кампанії 2005 р." [23].

З наближенням дати парламентських виборів роль і значення іракського фактору значно збільшувались. Про його гостроту свідчать події, які відбулись всього за кілька днів до виборів. 3 травня 2005 р. на Даунінг-стріт, Т. Блеру надійшов лист від 10 сімей, які втратили своїх рідних в Іраку. У ньому Т. Блера звинуватили в брехні. Зокрема, П. Брірлі, який втратив сина зазначив: "Мій син пішов на війну, думаючи, що в Іраку є зброя масового знищення...Оскільки час пройшов, було доказано, що у них не було зброї масового знищення, і я почав думати про правові наслідки. Тепер я знаю, що Т. Блер брехав. Він даремно відіслав моего сина на смерть" [26].

Родичі загиблих заявили, що Т. Блер покриває себе і свій уряд, і що вони повинні піти у відставку. Один з них заявив, що коаліційні сили побачили в Іраку не ЗМЗ, а нафту. Адвокати, що представляли дані сім'ї, підкреслили, що у світлі нерівності між відкритими документами і офіційними урядовими заявами є реальна необхідність у з'ясуванні законності обґрунтувань, на основі яких жертвували життям британських громадян [26].

Підтримку Т. Блер знайшов лише з боку свого оточення. Міністр фінансів Г. Браун заявив, що уряд розуміє горе тих сімей, які втратили своїх близьких, але в той же час підкреслив, що уряд прийняв правильне рішення (відносно війни. – Х. М.) в британських національних інтересах. На засіданні лейбористської партії в Глостері Т. Блер у відповідь на ряд звинувачень заявив, що він слідував за американським президентом Дж. Бушем у війні і його рішення було нелегким [7].

3 травня 2005 р., за два дні до виборів на сторінках британських газет не стихала дана тема. "Індепендент" опублікувала статтю прем'єр-міністра Т. Блера, в котрій він звернувся до читачів із закликом пригадати про спільні прогресивні ідеї, що об'єднують лейбористів і ліберальних демократів, і віддати свої голоси уряду з метою недопущення приходу до влади консерваторів. Він нагадав колишнім прихильникам лейбористів, які мали намір покарати уряд на виборах 5 травня за рішення розпочати війну в Іраку, проголосувавши за ліберальних демократів, що саме цього і домагаються консерватори, які вважають, що таке протестне голосування буде їм на користь.

Негативний відбиток на передвиборчих перегонах лейбористів мала смерть ще одного британського солдата. На сторінках всіх британських газет була розміщена фотографія, вбитого в Іраку 2 травня 2005 р. британського солдата Ентоні Уейкфілда, якому було всього 24 роки. Він став 87-ю жертвою з початку окупації серед британських солдат [2]. Газета "Таймс" звернула увагу на те, що ця смерть ще раз нагадала всім в країні напередодні виборів про ціну, яку доводиться платити за війну. Вона не дозволяла темі війни зникнути і ще раз підтвердила, що проблема залишається найбільш болючою для лейбористів напередодні парламентських виборів 2005 р.

У свою чергу, газета "Гардіан" 3 травня обґрунтувала власну позицію, яка зводилась до конструктивної критики уряду, але в той же час до заклику підтримати уряд Т. Блера на виборах. Газета обґрунтовувала свою позицію тим, що серед провідних партій тільки лейбористи володіють необхідними навиками для вирішення найскладніших політичних проблем. Саме тому газета закликала своїх читачів не допустити різкого ухилу всього політичного спектру [21].

На основі вище наведених фактів можна стверджувати, що напередодні парламентських виборів 2005 р. у

Великій Британії правляча партія не мала стійкої підтримки, так як значна частина британців була розчарована політикою уряду Т. Блера в Іраку. Напередодні виборів у британському суспільстві не було одностайної думки щодо легітимності війни в Іраку, проте, все ж таки більша частина британців не погоджувалася з думкою Т. Блера щодо правомірності цієї війни. Одною з найбільш вагомих причин такої недовіри стали людські втрати британських громадян, які боролись начебто з розповсюдженням ЗМЗ режимом С. Хусейна, якої, як далі показав час, в Іраку ніколи не було.

Незважаючи на хиткі позиції та непопулярність зовнішньої політики Т. Блера, на виборах до палати громад 6 травня 2005 р. лейбористська партія Великої Британії поставила історичний рекорд, втретє поспіль перемігши на парламентських виборах. Однак її більшість в парламенті скоротилась як мінімум вдвічі [24]. На нашу думку, вирішальним фактором падіння підтримки лейбористів був протест британців проти війни в Іраку і саме іракський чинник призвів практично до піррової перемоги лейбористів.

Отже, третя перемога Т. Блера однозначно не була такою переконливою, як дві попередні, оскільки суттєвий відтік голосів у відсотковому відношенні у багатьох виборчих округах підтвердив думку про те, що значна частина з традиційних прихильників лейбористів висловила електоральний протест прем'єру у зв'язку з його суперечливим рішенням розпочати війну в Іраку.

Характеризуючи позиції лейбористів після парламентських виборів 2005 р., професор політології К. Тікстон з університету Лідса підкреслив, що можливості правлячої партії очевидно послабнуть, так як з більшістю у 65-70 місць значно важче проводити радикальні реформи. Консервативна партія показала більш успішні результати, ніж прогнозували опитування. Серед важливих завоювань консерваторів – три округи в Лондоні, які раніше стабільно належали лейбористам [10].

Ще одним наслідком іракського фактору на парламентських виборах 2005 р. став приголомшливий успіх ліберально-демократичної партії. Вона показала найкращий результат за останні 80 років, виборовши 62 мандатів. В основному, як свідчать результати, у багатьох округах до ліберал-демократів перейшли голоси саме тих виборців-лейбористів, які були незадоволені діями уряду Т. Блера в Іраку. Їх лідер Ч. Кеннеді зробив акцент на добрих новинах: "Я сподіваюсь, що ера трьохпартійної політики по всьому Сполученому Королівстві – реальність. Я думаю – це дуже гарний розвиток і у нас є причина для вітань" [27]. Після виборів лідери ліберально-демократичної партії фактично визнали, що саме іракський чинник допоміг їм відібрати частину електорату у лейбористів.

Саме завдяки Іраку в цілому падіння популярності лейбористів у багатьох округах склало всередньому від 5 до 7 %. Потрібно також зауважити, що особливістю виборчої системи у Великій Британії є те, що переможець в округах визначається простою більшістю і отримує всі голоси. Тому слід особливо підкреслити, що у багатьох округах, котрі відійшли лейбористам, реальна підтримка кандидата від правлячої партії складала не більше 25-30 %.

Невипадково в ніч виборів, керівник передвиборчої кампанії ліберал-демократів К. Реннард заявив, що його партія домагатиметься реформи виборчої системи, так як партії, котра отримала підтримку лише чверті всього електорату, дісталось 60 % місць в парламенті.

В свою чергу, одна з перших красномовних перемог консерваторів прийшлась на округ Патні, на південному заході Лондона, який вважався bastіоном лейбористів

впродовж десятиліть. Дж. Грінінг, яка отримала перемогу в даному окрузі заявила, що громадяни не мають наміру терпіти уряд, який не може дати чесну відповідь на питання національного значення. Під "питаннями національного значення" слід розуміти війну в Іраку – останні дні передвиборчої кампанії консерватори зробили акцент на тому, що прем'єр-міністр Т. Блер не був чесним з народом. Хоча сам Т. Блер без труднощів переміг у своєму окрузі Седжфілд, на півночі Англії, його настрої були далеким від переможного. Т. Блер заявив, що електорат посиляє йому певний сигнал. "Я знаю, що іракська проблема розколола країну, але я сподіваюсь, ми зможемо знову об'єднатися і зможемо дивитись у майбутнє", – заявив він.

Тим не менш, більшість політологів вважали, що втрата лейбористами впливу прискорить зміну влади на Даунінг-стріт 10. "Я би припустив, що ці результати серйозно прискорять відставку Блера, – заявив у інтерв'ю агентству Рейтер Марк Уїкем-Джоунс, професор політичних наук в університеті Брістоля. – Блера може не бути вже до Різдва" [10]. Цю думку підтримав і Домінік Рінг, політолог з університету Лафборо: "Раніше Блер діяв з позиції сили. Тепер він діє з позиції суттєвого послаблення".

Ще одним із сенсаційних результатів виборів стала перемога колишнього лейбориста Джорджа Геллоуея, який створив власну партію "Ріспект". Геллоуей, висунувши свою кандидатуру в одному з найбідніших округів, зумів перехопити ініціативу в лейбористів. "Це вам за Ірак, пане Блер. За всіх тих, кого ви занапастили. Всі загублені вами життя тепер не даватимуть вам спокою", – заявив Геллоуей [10]. Отже, зігравши на іракській війні, опозиційні партії зуміли відібрати відчутну кількість голосів британських виборців у правлячій лейбористській партії.

9 травня 2005 р. – відразу після виборів – опоненти Т. Блера всередині лейбористської партії закликали його піти у відставку. Критики звинуватили прем'єра у втраті великої кількості місць на виборах [12]. На загальних парламентських виборах у 2005 р. лейбористи отримали частку в 35,3 % голосів і 356 місць в парламенті [16]. Лейбористи виграли вибори з досить невеликою перевагою, і втрати їх позицій пов'язують саме з рішенням Т. Блера розпочати війну в Іраку. Проте, ключові міністри британського уряду висловили підтримку своєму прем'єру [15].

Слід зауважити, що Т. Блер, не зважаючи на значну втрату ним підтримки британців, став першим лідером лейбористів, який привів партію до перемоги на виборах три рази поспіль. Проте в 2005 р. лейбористи перемогли з помітно меншим результатом, ніж у 1997 чи 2001 роках. Причиною цього, на нашу думку, було в першу чергу негативне ставлення суспільства до британської участі в іракській війні, яка, як виянилось згодом не мала правового підґрунтя, і яка забрала життя британських громадян, які під приводом наявності ЗМЗ перебували на території Іраку.

Напередодні виборів 2005 р. були оприлюднені відомості, що спричинили широке обговорення в країні. Зокрема, скандал навколо іракської програми "Нафта в обмін на продовольство", у якому Велика Британія та США звинувачувались у контрабанді нафти, став одним із перших, який завдав великого удару лейбористам з боку генерального секретаря К. Аннана.

Звинувачення лейбористів невпинно лунали і всередині країни, а саме від консерваторів та ліберальних демократів, які намагались сконцентрувати увагу британської громадськості на тому, що інтервенція в Іраку не була легітимною і, що лейбористський уряд спотво-

рював факти, щоб виправдати свою підтримку США. Проте найбільшого провалу лейбористи зазнали, коли 28 квітня 2005 р., за кілька днів до парламентських виборів, була опублікована таємна доповідь 2003 р. лорда Голдсмита, в якій чітко зазначалось, що інтервенція коаліційних сил не має правового підґрунтя.

Немалу роль у втраті електоральної підтримки лейбористів відіграли родичі загиблих в Іраку, котрі закликали уряд піти у відставку, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що коаліційні сили боролись за іракську нафту, відіславши на смерть їх дітей.

Отже, на основі аналізу вище наведених фактів, ми можемо стверджувати, що іракський чинник на парламентських виборах 2005 р. у Великій Британії зіграв сутєву роль. Значну частину електорату у лейбористів відібрали консерватори та ліберальні демократи. Лейбористи хоча й отримали перемогу, проте ми не можемо її назвати переконливою, адже тільки завдяки особливостям виборчої системи Великої Британії лейбористи змогли утриматись при владі.

Підсумовуючи парламентські вибори 2005 р. у Великій Британії, можна констатувати, що найбільш вразливим місцем лейбористів була війна в Іраку, так як вона викликала масу непорозумінь та критики уряду з усіх сторін, як всередині країни, так і за її межами. Всі ці фактори відобразились на непевній перевазі лейбористів на виборах 2005 р.

1. Брагин М. США. Под знаком Ирака / М. Брагин // Международная жизнь. – 2007. – № 1/2. – С. 18-31. 2. Блэр: не допустит прихода консерваторов. – 03 мая 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/press/newsid_4507000/4507683.stm 3. Блэра снова критикуют за Ирак. – 24 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4479000/4479555.stm 4. Британия: война партийных манифестов. – 11 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/press/newsid_4431000/4431637.stm 5. Генсек ООН обвиняет США и Британию. 15 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid_4445000/4445887.stm 6. Громыко А.А. Модернизация парламентской системы Великобритании / А. А. Громыко. – М.: Издательство: "Весь Мир", 2007. – 358 с. 7. Даунинг-стрит предала гласности доклад по Ираку. – 28 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4492000/4492729.stm 8. Досье: Тони Блэр. – 26 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4486000/4486707.stm 9. Крушинський В. Ю. Британська Європа чи європейська Британія.

Великобританія в європейських інтеграційних процесах / В. Ю. Крушинський. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2003. – 214 с. 10. Лейбористы выиграли третий срок и вошли в историю. – 06 мая 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4518000/4518953.stm 11. Маначинский А. Я. Ирак: тайные пружины войны / А. Я. Маначинский. – К.: Изд. Дом "Румб", 2005. – С. 416. 12. Министры поддерживают Тони Блэра. – 09 мая 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4528000/4528231.stm 13. Мирський Т. Новый поворот в судьбе Ирака / Т. Мирський // МЭМО. – 2003. – № 9. – С. 78-83. 14. Пик С. М. США – Велика Британія: "особливі відносини" / С. М. Пик. – К.: Знання, 2006. – 283 с. 15. После выборов в правительство Блэра – перемены. – 07 мая 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4524000/4524375.stm 16. Предвыборная кампания: тори переходят "на личности". – 27 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/uk/newsid_4489000/4489439.stm 17. Резолюция 1441 (2002), принятая Советом Безопасности на его 4644-м заседании 8 ноября 2002 года. – 8 ноября 2002. – Организация Объединенных Наций. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2002/res1441.htm> 18. США и Британия отвергают обвинения Аннана. – 15 апреля 2005. – Русская служба Би-би-си. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid_4448000/4448933.stm 19. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство / Н. Л. Яковенко. – К.: ІМВ, 2003. – 223 с. 20. Blair's dark day as Iraq row erupts. – The Guardian, 29 April 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/politics/2005/apr/29/uk.iraq3> 21. 'Blair is becoming a liability for his party'. – The Guardian, 3 May 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/politics/2005/may/03/election2005.uk?INTCMP=SRCH> 22. Charles Moore. For any reason you mention, Blair should go. Except Iraq. – 30 April 2005. – The Telegraph – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3616556/For-any-reason-you-mention-Blair-should-go-Except-Iraq.html> 23. Election 2005 Media Watch. – The Guardian, 29 April 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/media/2005/apr/29/generalelection2005.ukgeneralelection2005?INTCMP=SRCH> 24. Election 2005. – The Guardian, 11 May 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/politics/election2005blog?INTCMP=SRCH> 25. "Goldsmith Memo" (dated 7 March 2003) on the legal basis of military action against Iraq. Released by the government of the U.K. on 28 April 2005. – 28 April 2005. – The official site of the Prime Minister's Office. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.comw.org/warreport/fulltext/0303goldsmith.html> 26. Kim Sengupta. Iraq widows and orphans threaten to sue over 'illegal war'. – 4 May 2005. – The Independent. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/iraq-widows-and-orphans-threaten-to-sue-over-illegal-war-495026.html> 27. Marie Woolf. Liberal Democrats: On course for best result in 80 years. – 4 May 2005. – The Independent. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/liberal-democrats-on-course-for-best-result-in-80-years-495027.html>

Надійшла до редколегії 18.02.11